

Stefano Mancuso

El càntic de la Terra

Galàxia Gutenberg

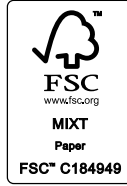
STEFANO MANCUSO

El càntic de la Terra

Il·lustrat amb els monotips de l'autor

Traducció de
Maria Llopis

Galàxia Gutenberg

L **C** **Institució
de les Lletres
Catalanes**

**Generalitat
de Catalunya**

Amb el suport de la Generalitat de Catalunya
i de la Institució de les Lletres Catalanes.

Títol de l'edició original: *Il cantico della terra*
Traducció de l'italià: Maria Llopis i Freixas

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2n 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: setembre de 2026

© Gius. Laterza & Figli, 2025
Reservats tots els drets
© de la traducció: Maria Llopis, 2026
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2026

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Sagrafic
Dipòsit legal: B 14654-2026
ISBN: 979-13-88019-85-2

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

Al papa Francesc

Índex

Pròleg	9
<i>Laudes creaturarum</i> (Càntic del germà Sol)	14
1. Missenyor germà Sol	16
2. Germana Lluna	32
3. Germà Vent.	48
4. Germana Aigua	64
5. Germà Foc	80
6. Germana nostra mare Terra.	94
7. Els que perdonen.	116
8. Germana nostra Mort corporal	136
Notes	153

Pròleg

El *Càntic de les criatures* –o més correctament, *Laudes creaturarum* o *Càntic del germà Sol*– ha celebrat recentment el seu vuit-centè aniversari. El text poètic més antic de la literatura italiana és un salm de lloança a la creació, una pregària, un himne a la vida i, alhora, un manual pràctic –el primer, de fet– sobre la vida al nostre planeta. Francesc hi canta la vida a través dels elements necessaris per a l’aparició d’aquest fenomen únic. Tots els factors que s’hi tenen en compte són essencials. Com en una recepta d’un plat o, si sou més científics, un protocol experimental, cada component ha d’estar present en les quantitats correctes i afegir-se a tots els altres només en el moment adequat. Un sol error en la seqüència o l’absència d’un sol ingredient és suficient perquè no hi hagi res que sumi. Sant Francesc identifica el patró que fa possible la vida, i amb les seves estrofes proposa una seqüència de passatges que és alhora una llista dels elements de la realitat còsmica tal com es concebien en el seu temps i una enumeració dels fonaments necessaris per a la vida. Imagineu una cosa a mig camí entre un manual d’instruccions i un manual de manteniment per al fenomen més rar de l’univers, escrit en la llengua més meravellosa que pugueu somiar, i tindreu una idea de què tracta el *Càntic de les criatures*. I després l’economia de les paraules, utilitzades amb la parsimònia d’aquells que han fet de l’ús limitat dels recursos –qualsevol recurs, paraules incloses– una raó de vida fonamental. Cada paraula del *Càntic* és necessària: l’aigua, o més ben dit, la germana Aigua, és «molt útil i humil i preciosa i casta»; el germà Foc és «bell i juganer i robust i fort». És difícil llegir un text més

precís i musical que el *Càntic*, i és encara més difícil, diria que impossible, trobar qualsevol altre text, i encara menys un manual d'instruccions, que demostrï en cada vers, paraula rere paraula, un amor tan incondicional pel tema que tracta.

La qualitat poètica del *Càntic* per si sola ja el convertiria en una obra inigualable. Però això no és tot. Hi ha molt més. Hi ha la seva capacitat sobrenatural de relatar en pocs versos la seqüència necessària per crear la vida. No cal realment conèixer la seqüència exacta de tots els noms de Déu o altres pràctiques esotèriques abstruses per recrear un món. El que cal, ens diu sant Francesc, és l'energia del Sol, l'atmosfera, l'aigua, el foc, el sòl, els éssers vius: les plantes; per tant, els que perdonen i estimen, i, finalment, la mort, la nostra germana escandalosa, «la nostra Mort corporal», sense la qual el cicle no podria funcionar mai. El *Càntic de les criatures*, en reconèixer la necessitat que cadascun d'aquests actors existeixi, subverteix tota representació jeràrquica de la realitat, que, des d'Aristòtil en endavant, ha vist una successió en una escala ascendent de pedres, plantes, animals i, després, l'ésser perfecte: l'home, al vèrtex de la piràmide. La revolució del lèxic franciscà d'anomenar «germà» o «germana» cada element de la vida, ja sigui animat o inanimat, està vinculada a la clara percepció que tota la realitat està unificada. Una xarxa, en altres paraules, en què cada node és fonamental per a la seva estructura i en què no hi ha jerarquia, millor o pitjor, per sobre o per sota. Tot està al mateix nivell. Una xarxa d'iguals, que Francesc contempla i lloa perquè són un exemple d'obediència a la voluntat de Déu o –el que és el mateix– a les lleis de la natura. L'observació de la seva bellesa indescriptible i la seva complexitat incomprendible és el que impulsa la lloança. L'origen comú de la realitat, que Francesc veu en la creació divina, exigeix que tota la creació, ja sigui composta per éssers animats o inanimats, sigui considerada en una relació de germanor. Bonaventura de Bagnoregio escriu a la *Llegenda menor*: «A més, considerant l'origen primer de totes les coses, va anomenar totes les criatures, per modestes que fossin, amb el nom de “germà” i “germana”, considerant que, juntament

amb ell, provenien d'un únic Principi». ¹ És per aquesta raó que la conversió –qualsevol conversió, de religiosa a ecològica– hauria de donar com a resultat la restauració d'una relació de confiança i afecte mutu entre els humans i totes les altres formes de vida.

En una època com la nostra, feta de llistes inútils i classificacions encara més inútils, la llista de Francesc apareix com un far que, des de fa segles, illumina els elements fonamentals dels quals depèn el fenomen més rar de l'univers: la vida. Des del «missenyor germà Sol» fins a «la nostra germana Mort corporal», passant per la llum, l'aigua, la terra i el foc, el *Càntic* explica la història de la vida; de l'única excepció al buit de l'univers: aquella petita diferència de la qual depenen enormes conseqüències.

Francesc, que situa l'home al mateix nivell que qualsevol altra criatura, que rebutja el concepte mateix de propietat, el Francesc de l'ús pobre dels recursos, que en nom de l'amor a la creació ens indica amb lucidesa i fe infrangible la direcció que hem de prendre per garantir que la vida continuï prosperant, ens acompanyarà en aquesta lectura del *Càntic*.

Vuit-cents anys després de la composició d'aquest pilar de la civilització occidental, i a la llum d'un futur que promet ser inestable –en el sentit físic del terme, és a dir, imprevisible–, vaig pensar que començar pel *Càntic* podria ser una bona idea per explicar com el germà Sol, el germà Vent, la germana Aigua i la mare Terra guien i protegeixen els destins de la vida, i com només l'amor, tant per ells com per tots els nostres altres germans i germanes, tots els éssers vius amb qui compartim la nostra llar comuna, ens permetrà afrontar el nostre viatge cap al futur amb esperances raonables d'èxit.

Laudes creaturarum
(*Càntic del germà Sol*)*

Altíssim omnipotent i bon Senyor,
teves són les llaors, la glòria, l'honor i tota
benedicció.

A Tu sol, Altíssim, et convenen
i cap home no és digne d'anomenar-te.

Lloat siguis, Senyor meu, amb totes les criatures,
especialment missenyor el germà Sol,
el qual és el dia i per ell ens illumines.
I ell és bell i radiant amb gran esplendor:
de Tu, Altíssim, porta significació.

Lloat siguis, Senyor meu, per la germana Lluna
i els estels,
en el cel els heu fet clars, preciosos i bells.

Lloat siguis, Senyor meu, pel germà Vent
i per l'aire, l'ennuolat i el serè, i tot temps,
pel qual a les teves criatures dones sosteniment.

* *Càntic del germà Sol i altres escrits*, Francesc d'Assís, a càrrec de Sylvain Piron. Coordinació de Xavier Renedo. Traducció de Nolasc del Molar. Barcelona, Fragmenta, 2025.

Lloat siguis, Senyor meu, per la germana Aigua,
la qual és molt útil i humil i preciosa i casta.

Lloat siguis, Senyor meu, pel germà Foc,
pel qual ens illumineu de nit,
i ell és bell i juganer i robust i fort.

Lloat siguis, Senyor meu, per la germana nostra
mare la terra,
la qual ens sosté i governa
i produeix fruits diversos amb flors acolorides i herba.

Lloat siguis, Senyor meu, per aquells que perdonen
pel teu amor,
i aguanten malaltia i tribulació.

Benaurats els qui les aguanten en pau,
car de Tu, Altíssim, seran coronats.

Lloat siguis, Senyor meu, per la nostra germana, la
Mort corporal,
de qui cap home vivent no pot escapar:
ai d'aquells que moriran en pecats mortals;
benaurats aquells que trobarà en la teva santíssima
voluntat,
car la mort segona no els farà mal.

Lloeu i beneïu el meu Senyor, i doneu-li gràcies
i serviu-lo amb gran humilitat.¹